МАКРОСОЦИОЛИНГВИСТИКА

5-дәріс. Тілдік жоспарлау және тілдік менеджмент

Білім беру бағдарламасы: Лингвистика | Магистратура, 2-курс | Оқыту тілі: қазақ тілі

Дәрістің мақсаты және оқу нәтижелері

• тілдік жоспарлау және тілдік менеджмент мәселелерін заманауи социолингвистикалық теориялар арқылы түсіндіру; тілдік жағдайды қоғамдық институттар, әлеуметтік топтар және саясат деңгейінде ғылыми тұрғыдан талдау дағдысын қалыптастыру.

• – статустық және корпустық жоспарлау бойынша негізгі ұғымдарды түсіндіріп, нақты дерекке сүйеніп талдай алады.

• – тілді меңгертуді жоспарлау бойынша негізгі ұғымдарды түсіндіріп, нақты дерекке сүйеніп талдай алады.

• – эйнар хаугеннің тілдік стандарттау моделі бойынша негізгі ұғымдарды түсіндіріп, нақты дерекке сүйеніп талдай алады.

1. Статустық және корпустық жоспарлау

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Статустық және корпустық жоспарлау — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. статустық және корпустық жоспарлау мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

1. Статустық және корпустық жоспарлау — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

1. Статустық және корпустық жоспарлау — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан статустық және корпустық жоспарлау мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Статустық және корпустық жоспарлау» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

2. Тілді меңгертуді жоспарлау

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Тілді меңгертуді жоспарлау — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік ахуалын толық...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. тілді меңгертуді жоспарлау мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

2. Тілді меңгертуді жоспарлау — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

2. Тілді меңгертуді жоспарлау — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан тілді меңгертуді жоспарлау мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Тілді меңгертуді жоспарлау» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

3. Эйнар Хаугеннің тілдік стандарттау моделі

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Эйнар Хаугеннің тілдік стандарттау моделі — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. эйнар хаугеннің тілдік стандарттау моделі мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

3. Эйнар Хаугеннің тілдік стандарттау моделі — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

3. Эйнар Хаугеннің тілдік стандарттау моделі — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан эйнар хаугеннің тілдік стандарттау моделі мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Эйнар Хаугеннің тілдік стандарттау моделі» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

4. Терминология мен орфографиялық реформалар

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Терминология мен орфографиялық реформалар — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. терминология мен орфографиялық реформалар мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

4. Терминология мен орфографиялық реформалар — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

4. Терминология мен орфографиялық реформалар — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан терминология мен орфографиялық реформалар мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Терминология мен орфографиялық реформалар» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

Салыстырмалы талдау және кейс

• Жаңа ғылыми терминді қалыптастыру, бекіту және оқу бағдарламасына енгізу кезеңдерін модельдеңіз.

• Әдістемелік ескерту: Термин жасаудың өзі оның қоғамда тұрақты орнығуына кепіл емес.

• Кейсті талдау алгоритмі: (1) зерттеу нысанын анықтау; (2) салыстырылатын топтарды таңдау; (3) көрсеткіштерді операцияландыру; (4) ықтимал дереккөздерді бағалау; (5) балама түсіндірмелерді көрсету; (6) шектеулерді ескере отырып қорытынды жасау.

Қорытынды және ұсынылатын әдебиеттер

• Тілдік жоспарлау және тілдік менеджмент мәселесін зерттеу тілдің қоғамдық өмірдегі қызметін бір ғана лингвистикалық белгімен шектемей, әлеуметтік құрылым, институт, саясат және тілдік тәжірибе өзара әрекеттестігі арқылы түсіндіруге мүмкіндік береді. Негізгі ғылыми талап — ұғымдарды нақтылау, дерек пен интерпретацияны ажырату және тұжырымдарды...

• Fishman, J. A. (1972). The Sociology of Language.

• Spolsky, B. (2004). Language Policy.

• Kaplan, R. B., & Baldauf, R. B. (1997). Language Planning from Practice to Theory.

• Haugen, E. (1966). Language Conflict and Language Planning.

Негізгі ұғымдарды жүйелеу

Тақырыптарды өзара байланыстыра талдау

Зерттеу бағыты

Статустық және корпустық жоспарлау. Бұл мәселені қоғамдық институттар мен тілдік қауымдастық аясында қарастырыңыз.

Салыстырмалы қыр

Тілді меңгертуді жоспарлау. Ресми реттеу мен күнделікті тілдік қолданыс арасындағы айырмашылықты анықтаңыз.

Әлеуметтік контекст

Эйнар Хаугеннің тілдік стандарттау моделі. Тілдің беделі, әлеуметтік сұраныс және қолжетімді ресурстар арасындағы ықтимал байланыстарды талдаңыз.

Макродеңгейдегі талдау үлгісі

Дәріс мазмұнына сүйенген зерттеу логикасы

1. Нормативтік өлшем

Тілге қатысты заңдар, ережелер, институционалдық құжаттар және ресми талаптар қандай?

2. Тәжірибелік өлшем

«Терминология мен орфографиялық реформалар» аясында адамдар мен мекемелердің нақты тілдік практикасы қалай көрінеді?

3. Идеологиялық өлшем

Қоғамда тілдің беделі, қажеттілігі және құндылығы туралы қандай түсініктер бар?

4. Дәлел мен шектеу

Қолданылу жиілігі, институционалдық қамту және ұрпақаралық берілу сияқты көрсеткіштерді дереккөздерімен бағалаңыз.

Магистранттарға арналған талдау тапсырмасы

Қолданбалы жұмыс және қорытынды рефлексия

Кейс

Қазақстандағы жоғары оқу орнын мысалға алып, «Статустық және корпустық жоспарлау» және «Терминология мен орфографиялық реформалар» мәселелерін салыстырыңыз.

Зерттеу сұрағы

Тіл саясаты мен нақты тілдік тәжірибенің арасында қандай сәйкестік немесе алшақтық байқалады?

Әдіс және дәлел

Құжат талдауы, сауалнама не сұхбат арқылы жиналатын деректерді ұсыныңыз; себеп-салдар туралы асығыс қорытынды жасамаңыз.